

חוברת

דף השבוע

מסכת כתובות חוברת

דף ס"ד

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

דרף סד

תוכן

- א. ביאור בהא דאין האשה מצווה להתייבם
- ב. ביסוד הדבר דליבום צריך כוונה לשם יבום
- ג. בענין האם הבעל חייב לדור עם אשתו
- ד. בענין גדר חיוב מזונות אשתו [ב' דינים בחובת מזונות]

א) ביאור בהא דאין האשה מצווה להתייבם

- א. הגמ' שואל מאי שנא שומרת יבם דלא הוי מורדת משום דאמרין לה זיל לא מפקדת, ארוסה נמי נימא לה זיל לא מפקדת וכו'. מבואר דבין בשומרת יבם ובין בארוסה כשהבעל או היבם מורד בה אמרינן דאין לו דין 'מורד' כיון 'דלא מפדקת', ופרש"י בפריה ורביה כדאמרין ביבמות (דף סה:): דאשה אינה מצווה בפריה ורביה.
- ב. והגמ' לכאורה תמוה, דנהי דלא מפקדא אפריה ורביה, מ"מ נימא שרוצה להתייבם משום שרוצית לקיים מצות יבום, ומה איכפת לן דאינה מצווה בפריה ורביה הא אין דנין מצות פ"ו אלא מצות יבום.
- ג. בפרדס יצחק תי' עפ"י החינוך (מצוה תקצ"ח) דמצות יבום הוא רק על היבם ולא על היבמה, ושפיר אין לה תביעה מחמת מצות יבום, אולם הקשה דא"כ הו"ל לרש"י לומר ג"כ דאשה לא מיפקדא במצות יבום ולמה הזכיר פריה ורביה. וכתב לחדש דאפשר דהא בהא תליא, דהטעם דהאשה אינה מצווה במצות יבום הוא משום דלא מפקדא בפריה ורביה [וציין לשו"ת הר"י בן פלאט המובא בספרן של ראשונים שכתב מפורש כן דהא דאינה מצווה ביבום הוא משום דאינה מצווה בפריה ורביה].
- ד. אמנם יש שנקטו דמצות יבום קיימת גם על האשה, וכמבואר בפנ"י לעיל (דף מ.) וכן נקט הערוך לנר (דף מ.) לדעת התוס', וכן נקט ההפלאה (דף כד:): וא"כ שוב קשה איך אמרו דאינה מצווה הא יש לה מצות יבום.
- ה. ותי' בפרדס יצחק דאפשר דרק משום פריה ורביה יש לה טענה משום שהוא מצוה רבה, אבל בסתם מצוה אין לה טענה, והא דאמרין לקמן דיכולה לטעון דבעינן חוטרא לידא ומרה וקבורה, היינו משום שיש לה ריווח בעוה"ז ולכן יכולה לטעון כן, אבל במצוה דאין לה ריווח בעוה"ז אין לה טענה אלא א"כ היא מצוה רבה.

ב) ביסוד הדבר דליבום צריך כוונה לשם יבום

- א. הגמ' מביא דלמשנה ראשונה יבום קודמת, ולמשנה אחרונה כיון דאין מתכוונין לשם מצוה אז חליצה קודמת, וזהו כדעת אבא שאול (יבמות דף לט:): דהבועל יבמתו לשם נוי הוי כאילו פוגע בערוה. ויל"ע מאיזה דין יש למנוע מיבום מחמת חסרון כוונה.
- ב. בקובץ הערות (סי' ל"ו) ביאר דהך דיעה ס"ל דהאיסור אשת אח היא 'דחוייה' והותר ע"י דין הכללי של עשה דוחה ל"ת, ולכן רק כשיש כוונת מצוה דנתקיים המצוה שפיר הותר האיסור וקונה יבמתו כדין, ואם לאו הכי חליצה קודמת.
- ג. אמנם נתקשה דהתינח למ"ד דמצות צריכות כוונה ואז הכוונה לעיכובא, אבל למ"ד דמצות אין צריכות כוונה א"כ הרי קיים המצוה גם בלא כוונה ואיך מתיישב משנה אחרונה למ"ד דמצות אין צריכות כוונה.
- ד. וכתב לחדש דגם למ"ד דמצות אין צריכות כוונה היינו שנעשה התיקון והתועלת מהמצוה והוי כאילו נעשית המצוה מאליה, אבל מ"מ האדם לא קיים ציווי השי"ת כיון שדעתו היתה לדבר אחר ולא למצוה, ומ"מ אין צריך לחזור ולעשות המצוה דהא כבר יצא, אבל מ"מ האדם מצד האדם לא עשה שום מצוה, ובכה"ג אין עשה דוחה ל"ת כיון דליכא אצלו קיום המצוה.
- ה. ולפיכך ס"ל לאבא שאול דאיסור אשת אח לא הותר אלא בתורת דחיה והיינו רק כשמכוון למצוה, אבל כשאינו מכוין למצוה אין כאן דחיה ואיסור אשת אח במקומו עומד, ושפיר אסור לייבם בלי כוונה למשנה אחרונה.

ג) בענין האם הבעל חייב לדור עם אשתו

- א. במתני' תנן במשרה אשתו ע"י שלישי איזה מזונות הוא חייב לה, ומבואר ברש"י שנותן לה מזונותיה בבית אפטרפוס ואינה דרה עמו. ונחלקו הראשונים האם הבעל יכול לעשות דבר זה בלי רצונה או לא.
- ב. דרוב ראשונים נקטו דמתני' מיירי שנתרצית בכך, אבל כשלא נתרצית בכך לאו כל כמיניה להשהותה ע"י אחר דזילא בה מילתא, כדמוכח בפרק המדיר (דף ע). דתנן המדיר אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס יתר מכן יוציא ויתן כתובה, ופירשו בגמ' (דף ע:): דיותר מכן יוצא משום דזילא בה מילתא. וכן הביא הרא"ש מהירושלמי דהקשו על מתני' דהכא ותירצו דמיירי שנתרצתה בכך.
- ג. אמנם הרמב"ם (הל' אישות פי"ב הי"ב) כתב דכיון שנותן לה כל צרכה מותר להבעל להשרותה ע"י שלישי אפילו כשלא נתרצית, ולפי"ז צ"ל דרק בהדירה זילא בה מילתא, אבל בלא הדירה לא. ורק צ"ע איך פסק נגד הירושלמי.
- ד. בפנ"י ובקוב"ש (אות רט"ו) תירצו דכיון דאוכלת עמו בלילי שבת לא זילא בה מילתא, והיינו כמ"ד אוכלת ממש. אבל הירושלמי ס"ל כמ"ד דאוכלת היינו תשמיש אבל אינן אוכלין יחד כלל זילא מילתא ושפיר הוצרך להעמיד מתני' כשנתרצתה בכך.
- ה. להלכה: בשו"ע הובא ב' דיעות, דהמחבר (סי' ע' סעיף ב') כתב כדעת הרמב"ם וז"ל בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה, הרשות בידו, ובלבד שיאכל עמה בליל שבת, עכ"ל. וכתב על זה הרמ"א 'ויש חולקין וסבירא להו דלא יוכל לומר שהיא תאכל לבדה אלא א"כ קבלה עליה מרצונה וכן נראה לי'.

ד) בענין גדר חיוב מזונות אשתו [ב' דינים בחובת מזונות]

- א. במתני' מבואר כמה דברים שהבעל חייב ליתן לאשתו למזונותיה, לחם [ב' קבין חטים לשבוע] וקיטנית ושמן וכו'. מ"מ מצינו בהפוסקים שיש חילוק בין הדברים, דיש דין מיוחד לגבי לחם יתר משאר המזונות.
- ב. דהנה הרמב"ם (הל' אישות פי"ב הי"א) כתב דאם היה הבעל עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא צריכה לו, כופין אותו להוציא. והקשה הכס"מ בשם רבינו ירוחם למה כופין אותו להוציא מאחר שאין לו ממה לזונה, דאם אין לו אין כופין כמו בע"ח שאין לו. וכתב ע"ז הכס"מ דלק"מ דבע"ח אין תקנה בדבר, משא"כ כאן יש תקנה שיוציאנה 'ומאחר שאחד מתנאי הנישואין הם המזונות אם אין לו במה לזון יוציא'. וצ"ב הענין.
- ג. עוד צ"ב דעיין בחלקת מחוקק (סי' ע' סק"ט) שכתב דמשמע דרק כשאינו יכול ליתן לחם אז כופין להוציא, אבל כשיכול ליתן לחם אף שאין יכולין ליתן ליפתן ושמן ושאר דברים דמתני' מ"מ אין כופין להוציא בשבילם. וצ"ב ממ"נ אי כופין על גירושין בשביל מזונות מה לי לחם או שאר המאכלים המנויין במתני'.
- ד. בחידושי ר' ראובן (סי' י"ד אות ב') ביאר הענין היטב עפ"י מה שכתב ההפלאה דעיקר חיוב מזונות מה"ת הוא רק כדי קיום נפשה, ובפרט לר' אליעזר בן יעקב (דף מח). דפירש כוונת הכתובים דשאר כסות ועונה דהכל קאי על כסות, וכתבו התוס' דאעפ"כ מזונות הוי מה"ת מק"ו דמה דברים שאין בהן קיום נפש כך, דברים שיש בהן קיום נפש על אחת כמה וכמה. ומבואר דיש חיוב מיוחד על מזונות של קיום הנפש, ולכן כתב הפלאה דזהו עיקר חיוב מזונות מה"ת.
- ה. ועפי"ז ביאר ר' ראובן ד"ל דהך מזונות של קיום הנפש הוא לחם לבד וזהו 'מתנאי הנישואין' וכמש"כ הכס"מ, ומי שאינו עושה עיקר תנאי הנישואין כופין על גירושין כמו מי שאינו עושה עונה, משא"כ שאר מזונות כקיטנית ושמן דאינן אלא חיוב מזונות מדרבנן שפיר אין כופין על גירושין מחמת מניעתם.
- ו. בלקט הערות (סי' כ"א) להגר"א גוריץ שליט"א כתב כעיקר יסוד הנ"ל, ודייק כן במתני' דלגבי לחם תנן 'לא יפחות משני קבין חטין' ובשאר דברים תנן דנותן לה חצי קב קיטנית וכו', דכאן יש הקפדה שלא יפחות מכדי חיי הנפש.
- ז. בהגהות רעק"א על שו"ע הביא מהכנסת הגדולה שחלק על החלק"מ וכתב דגם אם אינו יכול ליתן שאר מיני מזונות כופין על גירושין, וזהו לכאורה דלא כהנ"ל, אולם ע"ש בר' ראובן שדן האם זה מתאים עם יסוד דלעיל או לא.

דרף סד

בדין בעל המורד באשתו, ובאיסור לכוף אשתו לדבר מצוה

מבואר במשנה, שכמו שתקנו חז"ל דין מורדת לגבי אשה, כמו כן תקנו דין מורד לגבי איש. אך יש חילוק בין דין מורדת לבין דין מורד בשיעור העונש ממון, שהאיש המורד לא נענש כל כך כמו האשה המורדת. וכן מובא להלכה בשו"ע (אהע"ז סי' עז' סעי' א) וז"ל, 'המורד על אשתו ואמר הריני זן ומפרנס אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה, מוסיפין לה על כתובתה משקל ל"ו שעורים של כסף בכל שבוע'. והגמ' מקשה, מדוע נענשה אשה יותר מן האיש בענין זה, ומתרתת הגמ', 'צא ולמד משוק של זונות, מי שוכר את מי, דבר אחר זה יצרו מבחוץ וזו יצרה במפנים'.

והוסיף השו"ע (שם), שמלבד שקנסינן ליה לבעל המורד, גם עובר בלאו, וז"ל השו"ע, 'ואע"פ שכתובתה הולכת ונוספת, הרי הוא עובר בלא תעשה שנאמר לא יגרע, ואם היא רוצה כופין אותו מיד להוציא וליתן כתובה'. והרמ"א כתב וז"ל, 'י"א שאם רוצה לגרש מיד וליתן לה הכתובה אין מוסיפין לה על כתובתה, ונ"ל דאף בלאו שלא יגרע אינו עובר'.

ויש לעיין, באופן שהאשה אינה רוצה לכוף בעלה לגרשה, אך רוצה לכופו לקיים מצות העונה, האם כופין אותו או לא. והבית שמואל (שם ס"ק ד) כתב, שהדבר פשוט שאין כופין אותו לשמש, וז"ל שם, 'ואין כופין אותו לשמש, דאיסור הוא, דכתיב בלא דעת נפש לא טוב, דצריכים דעתו ודעתה'. ויש להעיר, שאם אין כופין אותו הרי הוא עובר בלאו דאורייתא ד'לא יגרע', ולכאור' איסור לאו ידחה הלאו ד'בלא דעת נפש לא טוב', שהוא פסוק במשלי, ואינו אלא מדברי קבלה. ואפשר שמטעם זה נחלקו כמה אחרונים על הבית שמואל, כמו שהביא השבילי דוד (שם), ונקטו שכופין אותו לשמש. וז"ל השבילי דוד, 'אבל ודאי לשון מהרי"ק והרא"ש לקמן ס"ס קי"ז משמע דבאין לה מום כופין לשמש עמה, וכ"כ בחלקת מחוקק כאן דכופין, משם ביטול פרו ורבו ועונתה לא יגרע'.

ובענין עיקר האיסור של 'בלא דעת נפש לא טוב', מקורו הוא מהגמ' בעירובין (ק:), דאיתא שם, 'אסור לאדם שיכוף אשתו לדבר מצוה, שנאמר ואף ברגלים חוטא, וא"ר יהושע בן לוי כל הכופה אשתו לדבר מצוה הווין לו בנין שאינן מהוגנין וכו''. ומשמע בגמ' שיש איסור בדבר, וכן משמע מדברי הב"ש הנ"ל. ודין זה מובא להלכה בשו"ע כמה פעמים, השו"ע באו"ח סי' ר"מ סעי' ג' כתב וז"ל, 'וברותי מכם מורדים והפושעים בי, אלו בני תשע מדות, בני אנוסה וכו'', וכתב עוד שם בסעי' י' וז"ל, 'אם היה לו כעס עמה, אסור לשמש עד שיפייסנה', ובאהע"ז סי' כ"ה סעי' ב' כתב השו"ע וז"ל, 'ולא יבעול אלא מרצונה, ואם אינה מרוצה יפייסה עד שתתרכה'.

ויש לחקור, באיש ואשה שאין ביניהם כעס, אך גם אינם מרוצים זה עם זה, האם שייך בזה איסור 'בלא דעת נפש לא טוב' או לא. והמג"א (שם ס"ק ז) פירש, שלשון 'אנוסה' המובא בשו"ע שם לאו דוקא, אלא 'אפילו אינה אנוסה, רק שאינה מרוצה לכך, לכן יפייס ואח"כ יבעול'. ומבואר מדבריו, שצריך ריצוי ממש, ואם אינה מרוצה, נחשב כמחו אנוסה לענין זה. וכ"כ בספר טהרת ישראל (סי' רמ ס"ק כב) וז"ל, 'ואפילו אינה אנוסה ממש, רק שאינה מרוצה לכך, ואפילו רוצה ואינה רוצה'. אולם הראב"ד בספר בעלי נפש (שער הקדושה) הביא מחלוקת בנידון זה, באשה שהיא רוצה ואינה רוצה, אם נחשבת כמו אנוסה לענין זה או לא.

דרף סד

יסוד חובת הבעל לאכול עם אשתו בליל שבת

גמרא:

מתני' המשרה את אשתו על ידי שלישי
כו' ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת

תמצית הסוגיא:

במשנה מבואר, שמותר לאדם ליתן מזונות לאשתו על ידי שליח, ולא בעצמו, אלא שמ"מ 'אוכלת עמו' בכל ליל שבת. ובגמ' (לקמן סה:) מובא מחלוקת האמוראים בפירוש 'אוכלת', י"א אכילה ממש, וי"א שהוא לשון נקיה לתשמיש. ולדינא נקטו הפוסקים כמ"ד אכילה ממש.

ויש לעיין, אמאי חייב הבעל לאכול עם אשתו בליל שבת, ומהו יסוד חיוב זה. ומצינו בדברי הראשונים ג' מהלכים בזה: א. רש"י והרמב"ן והראב"ד ביארו, שצריך לאכול עמה משום חובת עונה, שאכילתו עמה מביאה אותם לידי קירוב הדעת והרגל דבר. ב. המגיד משנה כתב, שיסוד החיוב הוא משום זילותא דהאשה, שאם לא יאכל עמה לכל הפחות בליל שבת, ישמעו אחרים ותבא לידי זילותא. ג. התשב"ץ כתב, שצריך לאכול עמה משום כבוד שבת.

ויש בנידון זה נפק"מ לדינא. דהנה הבית יעקב חידש, שכשאוכל הבעל עם אשתו בליל שבת, צריך לאכול עמה בקערה אחת, שדוקא אכילה כזו מביאה אותם לידי קירוב הדעת והרגל דבר. ודבריו אתי שפיר רק לפי שיטת רש"י, שיסוד החיוב לאכול עמה הוא משום חובת עונה, אבל לפי השני מהלכים האחרים מסתבר שאין מקום לחלק בזה.

תמצית מראי מקומות

א. משנה

מבואר שמותר לאדם ליתן מזונות לאשתו ע"י שליח, אלא שמ"מ 'אוכלת עמו מלילי שבת לילי שבת'.

[ובגמ' (סה): נחלקו האמוראים בפירוש 'אוכלת', י"א אכילה ממש, וי"א תשמיש, ולדינא נקטו הפוסקים כמ"ד אכילה ממש].

ויש לעיין, מדוע חייב הבעל לאכול עם אשתו ביל שבת. ומצינו בראשונים כמה מהלכים בזה, כמו שיתבאר.

מהלך א',

מחמת חיוב עונה

ב. רש"י ד"ה ואוכלת עמו

ביאר הטעם שחייב לאכול עם אשתו בליל שבת, משום 'שהוא ליל עונה'.

ומשמע, שחייב לאכול עמה מחמת חובת עונה, שכיון שאוכלים יחד יבאו לידי תשמיש.

ג. רמב"ן סה: ד"ה הא דתניא

ביאר גם כן טעם החיוב לאכול עם אשתו בליל שבת כדברי רש"י, שהוא מחמת חיוב עונה, שמפני שאוכל עמה יכול לבא עליה, ועוד שמתוך שסועדים יחד, מתפייסין ומרגילין זה עם זה.

ד. רשב"א ד"ה מתני'

הקשה קושיא גדולה, היאך מותר לזון אשתו ע"י שליח, הא מבואר בגמ' לקמן (ע). שאין אדם רשאי לפרנס אשתו ע"י שליח [יותר מל' יום], משום דשמעי אינשי וזילא בה מילתא.

והביא ב' תירוצים לזה: א. הראב"ד תירץ, דמתני' מיירי בת"ח שזמן עונתו בליל שבת, [או במי שעושה מלאכה בעיר אחרת], אבל בלאו הכי חייב לאכול עמה תמיד משום זילותא. ב. מתני' מיירי באופן שהאשה מוחלת, אבל בלאו הכי צריך לאכול עמה תמיד.

ומדברי הראב"ד מבואר שנקט כרש"י, שהחיוב לאכול עמה בליל שבת הוא מחמת חיוב עונה.

מהלך ב',

משום זילותא

ה. רמב"ם הל' אישות פי"ב הי"ב

פסק, שמותר לכל אדם לפרנס אשתו ע"י שליח, ואינו צריך לאכול עמה אלא בליל שבת. [דלא כהרשב"א והראב"ד].

ו. מגיד משנה להרמב"ם שם

הקשה על הרמב"ם מסוגיית הגמ' (ע), כקושיית הרשב"א. ותירץ, דהתם יש איסור הנאה [ע"י נדר], וגם אינה אוכלת עמו בליל שבת, לפיכך יש זילותא ואסור, משא"כ כאן, דליכא איסור הנאה, וגם שהוא אוכל עמה בכל ליל שבת, לפיכך ליכא זילותא ומותר.

ולדבריו יוצא טעם חדש בחובת הבעל לאכול עם אשתו בליל שבת, משום זילותא.

ז. פני יהושע ד"ה משרה

ביאר גם כן שיטת הרמב"ם כמו המגיד משנה.

מהלך ג',

כבוד שבת

ח. **תשב"ץ** ח"ב שאלה רנט

כתב טעם ג' בהא דצריך הבעל לאכול עם אשתו בליל שבת, מפני כבוד שבת.

י. **משנת הכתובה** ח"ב סי' ז

האריך להביא נפקא מינות בין המהלכים.

ליתר עיון,

דברי ההפלאה

נפקא מינה

ט. **בית יעקב** סי' ע סעי' ב

כתב חידוש לדינא, שכשאוכל הבעל עם אשתו בליל שבת, צריך לאכול עמה דוקא בקערה אחת, שדוקא אכילה כזו מביאה אותם לידי קירוב הדעת והרגל דבר.

ולכאו' דין זה תלוי בג' מהלכים הנ"ל, שדבריו אתי שפיר רק לפי שיטת רש"י, שיסוד החיוב לאכול עמה בליל שבת הוא משום עונה, אבל לשני מהלכים האחרים, לא מסתבר לחלק בזה.

יא. **הפלאה** סי' ע סעי' ב

כתב חידוש גדול, דהחיוב לאכול עם אשתו בליל שבת שייך דוקא אם הבעל חייב לזון אשתו, אבל בעל שאמר לאשתו 'צאי מעשה ידיך במזונותיך', ונפטר ממזונות, אינו צריך לאכול עמה בליל שבת.

ומבואר דנקט, שהחיוב לאכול עמה בליל שבת תלוי בחיוב מזונות.

דאוכלת עמו ומשלה היא אוכלת, מעיקרא קס"ד דמשלו היא אוכלת כדי שיספיקו לה אבל השתא סבר דמה היא אוכלת עמו משלה, אבל בירושלמי גר' ר"ש בר בא בשם ר' יוחנן אכילה ממש ואמרינן עלה על דעתיה דר' יוחנן אוכלת משלו אלמא למ"ד אכילה ממש משלו היא אוכלת, ואיכא למימר גמרא דילן לא ס"ל הכי, ואיכא למימר כי אמרינן שיתסרי הווינן וכו' למ"ד אכילה תשמיש אלא למ"ד אכילה ממש שיבסר הווינן לרבנן דל תרי לארחי ופרחי לר' חדקא דל חדא לארחי ופרחי (נ"א לרבנן דל ארבעה לארחי ופרחי לר' חדקא דל תלת לארחי ופרחי).

דף ס"ה ע"א. הא דאמרינן לעיל לא צריכא כגון דאורחא דידיה ולא אורחא דידה, כלומר דרגיל בה איהו ולא רגילה בה איהי לא בבית אביה ולא בבית בעלה ואין דרך בנות משפחתו בכך ואין דרך בנות משפחתה בכך, שאם ה"ן דרך בנות משפחתו או בנות משפחתה קי"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו, אלא מאי אורחא רגילה קאמרי' כלומר שאינה רגילה בכך לא בבית אביה ולא בבית בעלה, ורבינו הגדול ז"ל השמיטה נראה שהוא מפרש דאורחא דרך בנות משפחתה, ולפי פירושו אין הלכה כאחד מהן אלא נותן לה כר וכסת משום דעולה עמו ואינה יורדת עמו והלכתא כר' נתן ולא מטעמי' וכ"כ רבינו חננאל ז"ל.

ע"ב. הא דתניא רשב"ג אומר אוכלת עמו לילי שבת ושבת תמיה מילתא למ"ד תשמיש בשבת מי מחייב, ואי אמרת בטייל ופועל שעונתן שנים בשבת וכיון דמשרה לה ע"י שלישי אוכלת עמו לילי שבת ושבת רבנן היכי פליגי עליה הרי חייב לה שתים בשבת, ואיכא למימר קסברי רבנן אפילו במשרה אשתו ע"י שלישי עונה עביד לה בזמנה אחת כליל אחד מימי השבוע ואחת כליל שבת ורשב"ג סבר שתיהן בשבת, ומיהו קי"ל כר' נחמן דאמר אוכלת ממש ואיני יודע מאיזה טעם, וי"ל מפני שאוכלת עמו הוא מצי לבא עליה והיא ליל עונה ואם תאכל בבית אחר גנאי הוא לה לבא לאחר אכילה ועוד שמתוך סעודה מתפייסין ומרגילין זה עם זה.

מציאת האשה

אגב דתנינן באע"פ ומה היא עושה לו תנן נמי בסמוך מעשה ידיה שלו ובגמרא פריך הא תנינן חדא זימנא. **בושתה** ופגמה שלה. איכא דקשיא ליה פגמה מאי ניהו חבלה ליתני צער וריפוי ושבת, ואיכא למימר צער פשיטא דלא תקינו רבנן כיון דאית לה צערא בגוה ולדירי' לית ליה כדאמרינן בהחובל (פ"ז א'), ורפוי ושבת לא מתני ליה, רפוי דרופא בעי למיתן לה ואי דעבדי ליה סמא חריפא ואיתסיאת צערא דידה הוי, ושבת נמי ממעשה ידיה הוא ושלו הס.

מדעם אפי' כתב לה לבתר נישואין מתנה גמורה לחוד ואצ"ל כתבה בכתובה ואימורה הפסידה הכל דאי אקני לה אדעתא למיקם קמיה כדאמרינן (נ"ד א') אלמנה שמין מה שעליה והיינו לאחר נישואין ואפ"ה שמין, וכ"ג מדברי רבינו הגדול ז"ל שכתב אבל מאי דכתב לה מדיליה בין תוספת בין מתנה לא יהבי' לה מידי ומכלל דבריו דכ"ש מדינא דגמרא דלית לה וכ"כ בפרק האשה שנפלו לה, וקשיא לי הא דאמרינן לעיל (נ"ד ב') בתוספת ככתובה דמיא למורדת והא אפילו מתנה לחוד ובתר נישואין אמרת מפסדת ואפילו באומרת מאיס עלי, והא דדייקי לה מההיא דאמרינן כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה ה"מ בהקנאה סתם בדבר שהוא חייב לעשות אבל זה שרצה ונתן לה מי הכריחו בכך ה"ן לו לפרש, ואנן מימר קאמרי' בכלהו מתנות דעלמא (ע"י גיטין נ' ב') אי לאו דעבד ליה נייח נפשא לא הוי יהיב ליה מתנה לא אמרינן דיעביד ליה דכל אדעתא דיעביד שלא פירש רצה ליוזק בנכסיו, ומצאתי בחבור אחד שבתשובות רבי' האי גאון ורבי' אלפסי הכי דייגי דאפילו במתנה לחוד דבתר נישואין מפסדה, ואיכא לדחוקי דקמ"ל התם תוספת וכ"ש מתנה דאומדן דעתא הוא דמפסדא אא"כ כתב לה שקבל על עצמו שאפי' תמרוד טטול כמו שאמר הרב בן מיגש ז"ל דהתם תנאי ממון הוא וקיים, ובירושלמי אילין דכתבין אין שנאי אין שנאת תנאי ממון הוא וקיים, ואין זה צריך לפנים.

דף ס"ד ע"א. דאמרינן לה זיל לא מפקדת. כלומר איהו לא מחייב בעונתה מאי קא בעיא דלחלוץ או ליבם כי היכי דתנסוב לאחרני כיון דלא מיפקדא מאי נפקא לן מינה כי היכי דנכפיה לאוסופי על כתובתה אלא אומר לו חלוץ, אבל במדיר או מורד דמתני' כבר נתחייב לה שעל מנת כן נשאת לו ולפיכך יוציא ויתן כתובה. ואי קשיא לך הא דתנן הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה שכופין אותו להוציא ואמאי נימא לה זיל לא מפקדת, איכא למימר מאן לימא לן דההיא לאו בבאה מחמת טענה היא א"נ אוסופי לא מוספינן על כתובתה כדן מורדת דהא לא מפקדא אפריה ורביה ודלמא הדר ביה ולפיכך אין מוספינן אבל לעגנה לעולם כיון דידעי בה מעיקרא דנדרה מיניה הנאה ולא אפשר למהדר כופין.

ע"ב. הא דתנן ואם אינו נותן לה מעה כסף לצרכה מעשה ידיה שלה ואוקימנא כמותר לאו למימרא דאינה יכולה לכופו ליתן שא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם הוא יכול לעכב ואף היא אם רצתה אומרת איני נוטלת ואיני עושה ואין זו תקנה של כלום, אלא ה"ק אם אינו נותן לה מעה כסף והיא שתקה ועשתה מותר מן הסתם נמי לעצמה, ונ"ל דה"ה נמי למזונות ומעשה ידיה אלא רבותא קמ"ל שאפילו במענה כסף שאינה צריכה לו כל כך לא אמרי' ויתרה.

א"ה שיתסרי (נ"א שית תריסר) הווינן וכו'. איכא דקשיא לי' למ"ד אוכלת עמו [ממש] שבסרי הווינן, ולא קשיא

הא דאמרינן לא קשיא הא באתרא דיהבי ציבי הא באתרא דלא יהבי ציבי. קשיא לי אכתי בצירי להו דהא בעיא לאפוקי מינייהו רביע משום ציבי דבשלמא שכר אפייה לא יהיב לה דאיהי חייבת לאפות ובשלא הכניסה לו שפחות אבל ציבי ודאי יהיב לה, ויש לומר דממקום אחר נותן לה ציבי ולא הזכירו אותן בגמרא כמו שלא הזכירו נר וקדירה וחבית אע"פ שהוא חייב ליתן לה וכמו שמפורש בתוספתא (פ"ה ה"ז), שלא הזכירו במשנתנו אלא אכילות אבל הכשר אכילות לא, כן נראה לי.

אי הכי שית סרי הויין. איכא דקשיא ליה למאן דאמר אוכלת עמו שבסרי הויין, ודחקו עצמן בתירוץ קושיא זו דאוכלת עמו משלה, וזו שלא כסוגייתנו, ובירושלמי (ה"א) אמרו מפורש אוכלת משלו, ואיכא מאן דאמר דכי אמרינן שית סרי הויין למאן דאמר אכילה תשמיש, אבל למאן דאמר אכילה ממש שבסרי הויין, וזה נכון, ואע"ג דקיימא לן כמאן דאמר אכילה ממש לרווחא דמילתא קא מקשה כלומר אפילו למאן דאמר אכילה תשמיש לא משכחת לה אלא כרבי חדקא, ופריק אפילו תימא רבנן דל חדא לארחי ופרחי וכשתמצא לומר אכילה ממש דל תרתי לארחי ופרחי.

דף ס"ה ע"א. הא דאמרינן כגון דאורחיה ידידיה ולא אורחא דידיה. פירש רש"י ז"ל שדרך בני משפחתו לישן על גבי כרים וכסתות ואין דרך בני משפחתה בכך, וכן נראה מדברי רבינו אלפסי ז"ל שלא כתבה כלל כלומר דאין הלכה כחד מינייהו דהא קיימא לן (לעיל ס"א א') דעולה עמו וכיון דאורחיה ידידיה אפילו לדידה יהבינן, ויש מי שפירש דלא אמרו עולה עמו אלא כשהיא עמו ואינו מחזור כלל.

והראב"ד ז"ל פירש דכר וכסת יתירא קאמר אבל לדידה ודאי יהבינן לה משום דקיימא לן דעולה עמו והא דאוקימנא באורחיה ידידיה ולא אורחא דידיה משום דבאורחה בכך ודאי יהבינן לה כר וכסת יתירא משום לתא דידיה דזימנן סגיין דמתרמי ליה הכין דאתי בין השמשות ולא מייתי כר וכסת לדידיה ושקיל ידיה ומגני לה על ארעא אבל בדאין אורחא דידיה לא חיישינן להכי, ואינו מחזור בעיני דכיון דבמתניתין לא תני כר וכסת דמשמע דלא יהבינן לה כלל ועלה תניא פלוגתא דרבנן ורבי נתן אי נותנין לה כר וכסת אי לא ע"כ בכר וכסת דידיה איפליגו ולא בכר וכסת יתירא, דאם איתא הוה להו לפרושי

ואסיקנא דהא דשמואל דאמר אין כותבים אגרת מרד על שומרת יבם כמשנה אמצעית דאמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום הא למשנה ראשונה שאמרו מצות יבום קודמת למצות חליצה כותבים עליה אגרת מרד והיינו ברייתא דקתני אחת לי ארוסה ואפילו שומרת יבם, וכיון דקיימא לן כמשנה ראשונה ממילא אידחייא לה הא דשמואל וכותבים עליה אגרת מרד וכן פסק רבינו אלפסי ז"ל כמו שכתוב בהלכותיו.

דף ס"ד ע"ב. מתניתין המשרה את אשתו על ידי שלישי. פירש הראב"ד ז"ל כגון שהוא עושה מלאכה בעיר אחרת או שלומד בעיר שעונתו מערב שבת לערב שבת, ונראה שהזיקין לרב ז"ל לפרש כן שאילו בעושה מלאכה בעירו אי אפשר לו להשרותה על ידי שלישי אלא אוכלת עמו על השולחן ואי לא יוציא ויתן כתובה משום דשמעי בה אינשי וזילא בה מילתא דמה יאמרו הבריות מה ראתה זו להתרחק משולחן בעלה דתנן בפרק [המדיר] (לקמן ע' א') המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס יותר מכאן יוציא ויתן כתובה ואמר עלה בגמרא מאי שנא שלשים עד שלשים לא שמעי אינשי ולא זילא בי מילתא יותר משלשים שמעי אינשי וזילא בי מילתא כן נראה לי, ואי נמי מתניתין כשקבלה עליה והכין מוקי לה בירושלמי בפרק המדיר (פ"ה ה"א).

נותן לה *קב קיטנית. ירושלמי (ה"י) נותן לה (פת) [פך] ונר ופתילה כוס וחבית וקדירה ואיתא נמי בתוספתא (פ"ה ה"ז).

ואם אינו נותן לה מעה כסף לצורכיה מעשה ידיה שלה. אוקימנא לה בשמעתא דמקדיש מעשה ידי אשתו (לעיל נ"ט א') דמותר מעשה ידיה שלה קאמר אבל עיקר מעשה ידיה שלו דמעשה ידיה תחת מזונות, והא דקתני ואם אינו נותן לה לאו למימרא דברידיה תליא מילתא דאילו אינה יכולה לכופו והיא גם היא יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה אם כן לא הועילו חכמים כלום בתקנתם, אלא הכי קאמר אם הוא אינו מעלה לה מעה כסף והיא שותקת לא ויתרה מותר מעשה ידיה, וכתב הרמב"ן נ"ר דהוא הדין למזונות ומעשה ידיה אלא רבותא קא משמע לן שאפילו במעה כסף שאינה צריכה לו כל כך לא אמרינן היא ויתרה.

* כ"ה גם ברישב"א, ולפנינו חצי קב.

רש"י ז"ל מהא דמקשינן בחיבי לאוין ניתי עשה ונרחי לא תעשה ולא אמרינן דמלמדן אותה שתאמר לא בעינא ליה כתבתי לעיל בפ' אלו נעורות (דרף מ' ע"א) ע"ש:

קונטרס אחרון [קנב]

בא"ד הבאתי לשון הרשב"א ז"ל בחידושיו בפרק החולץ שהשיג על פירש"י מסוגיא דפרק מצות חליצה בענין גט מעושה וחליצה מעושה ותמה מאד על פרש"י. ולענ"ד אדרבא יש לתמוה יותר על דברי הרשב"א ז"ל בחידושיו בזה שהוא נגד הסוגיא דש"ס ודבריו צע"ג: ע"כ ק"א.

דרף סר ע"ב

מושנה המשרה את אשתו ע"י שלישי כו'. ומבואר בירושלמי דהיינו דוקא בשקבלה עליה דאל"כ לאו כל כמיניה וכן משמע נמי בגמרא דידן בריש פ' המדיר דיותר משלשים יום זילא בה מילתא אם זנה ע"י פרנס. אלא שהרמב"ם ז"ל [בהל' אישות פ"ב ה"ן] פסק דאף אם לא נתרצית יכול להשרותה תחילה ע"י שלישי. ונראה שסובר דהכא לא זילא בה מילתא כיון דאוכלת עמו לילי שבת והיינו כמ"ד אכילה ממש. ולפי"ז אפשר דמה"ט פסק דלא כהירושלמי דמוקי לה בשקבלה ליה דוקא דאפשר דהירושלמי ס"ל כמ"ד אוכלת עמו היינו תשמיש ולא אכילה ממש וא"כ זילא בה מילתא אבל איהו פסיק כתלמודא דידן וכמ"ד דאוכלת ממש אבל ה"ה ז"ל כתב בענין אחר דדוקא במדיר אותה הוא דאמרינן דזילא בה מילתא משא"כ היכא שלא הדירה כי הכא לא זילא בה מילתא אלא דלפי"ז יש להקשות א"כ למה פסק הרמב"ם ז"ל נגד הירושלמי דמוקי לה בהדיא בדקיבלה עלה דוקא וצ"ע:

דרף סה ע"א

בגמרא ואילו יין לא קתני מפייע ליה לר"א דאמר ר"א אין פוסקין יינות לאשה. ופרש"י משום שהיין מרגילה לתאות תשמיש. לכאורה יש לדקדק מנ"ל דאסורה לשתות יין דלמא הא דבמתניתין אין פוסקין יין היינו משום דבעני שבישראל איירי וה"נ לא פסקינן לה בשר אף בשבת למ"ד אוכלת עמו לאו אכילה ממש ואם נאמר דאף בעני שבישראל נמי לא סגי לה בשתיית מים אלא אף עני שבישראל דרכו לשתות יין אי לאו משום דאשה שאני משום שהיין מרגילה לתאות תשמיש דא"כ אכתי תקשי מתניתין דנהי דאין פוסקין לה יין אכתי נפסוק לה שאר משקין אלא על כרחך דבעני שבישראל סגי ליה בשתיית מים. ויש ליישב בדוחק דתנא דמתניתין קאי באתרא דלא שכחי שאר משקין אלא יין או מים אלא דאכתי איכא למידק הא קי"ל [ארו"ח סי' רע"א סע' ב] דנשים חייבות בקידוש היום דאורייתא וקי"ל נמי [שם סע' ג] דקידוש על היין דוקא או מדאורייתא או מדרבנן. וא"כ תקשי למ"ד דאוכלת עמו לילי שבת היינו תשמיש ולא אכילה ממש וא"כ אמאי אין פוסקין לה יין לצורך קידוש היום. וליכא למימר דאע"ג דמצותה בכך אפ"ה אין חיוב זה על הבעל, הא ליתא

דהא לעיל בשמעתין דהבעל צריך ליתן לה בשבת שלש סעודות ולר' חידקא ארבע ועל כרחך היינו דכיון דחייבות ממילא מוטל על הבעל וה"נ דכוותיה. ועוד דאף למ"ד אוכלת עמו לילי שבת אכילה ממש אכתי תקשי למ"ד [פסחים ק"ה ע"ב] בברכת המזון אף ביחיד טעונה כוס והיינו ביין דוקא א"כ בכל ימות החול צריכה לכוס של יין. ולפי"ז אפשר דמהכא דייק הש"ס דמסייע לר"א דאין פוסקין יין לאשה כלל משום שמרגילה לתאות תשמיש ומהאי טעמא אף בכוס של קידוש וברכת המזון נמי אין פוסקין דבקידוש אפשר שתשמע הקידוש מאחרים ויוצאת בכך כדאיתא בש"ע [ארו"ח סי' רע"ב ס"ט] לענין נודר מיין וברכת המזון נמי דעת כמה פוסקים דאחר יכול להוציא ועיין בשו"ע ארו"ח (סי' רע"ג ובט"ז סק"ג). ועוד דודאי ברכות המזון ביחיד טעונה כוס יין היינו מדרבנן והם אמרו דנשים פטורות מהאי טעמא דר"א ולפי"ז אתי שפיר טובא הא דמייתי מקרא דחנה אחר אכלה ואחר שתה ולא שתתה דאע"ג שאכלה ונתחייבה בברכת המזון אפ"ה לא שתתה ואע"ג דקי"ל [ארו"ח סי' קפ"ד ס"ה] בכוס של ברכה דמשגרו לאנשי ביתו י"ל דהיינו בסתם נשים הרגילות כדמסקינן בשמעתין רגילה שאני וחנה לא היתה רגילה. ועוד י"ל דמשגרו לאנשי ביתו היינו לטעימה בעלמא דלא שייך שכרות ומש"ה לא פסיקא לתנא דמתני' למתני יין כיון דבעני שבישראל איירי וסתם עניות אין רגילין, כן נראה לי נכון. וכ"ש דאתי שפיר טפי למ"ד [ובמות ס"ד ע"ב] דעובדא דחנה בראש השנה הוי וא"כ לענין כוס של קידוש נמי איכא למשמע מינה דהא קדושא רבא בשחרית נמי על היין ואפ"ה נשים שאין רגילין פטורין ודו"ק:

בתוספות כו"ה אחרי אכלה כו' ואע"פ שלא אכלה כרבתים כו' מ"מ אית לן למדרש כו' עכ"ל. ולולי דבריהם היה נראה לי שאין צורך לידחק בכך דעל כרחך הא דכתיב ותבכה ולא תאכל לאו שלא אכלה כלל (פס"ה) דכיון דראש השנה היה הא אסור להתענות ברה"ה מדאכל אלקנה גופא. ועוד דפשטא דקרא נמי הכי דכתיב ונתן לחנה אשתו מנה אחת אפים ואין דרך ליתן מנה יפה לאכילה אלא לאחר שאכלה מיהת פרוסת המוציא ונטלה ידיה לאכילה אלא על כרחך הא דכתיב ותבכה ולא תאכל היינו לפי שלא אכלה כדבעיא לה ממיני מטעמים ובשר מהמנה אפים שנתן לפניו, כן נראה לי לולי שהתוספות לא כתבו כן:

בא"ד ולכך ויחשבה עלי לשכורה עכ"ל. נראה שכוונתם בזה משום דלפי פירושם דאחר אכלה היינו בזמן שראוי לאכול אם כן אחר אכלה מיותר לגמרי דבשלמא אי אכלה ממש איצטרך להאי דרשא גופא דאכלה ולא שתת דאין נותנין יין לאשה מה שאין כן לפירושם הו"ל למיכתב אחרי שתו לחוד ועל כרחך הוי ילפינן שפיר שתו ולא שתת לכך הוצרכו לפרש דפשטא דקרא דאחר אכלה היינו דבשביל כך ויחשבה עלי לשכורה והיינו כמו שפירש מהרש"א ז"ל כיון דבשעת אכילה

(כה) עיין הגהת חתם סופר ארו"ח סימן תקפא ס"ק טו:

ולענין תשמיש אינו רשאי לגרוע עונמה כלל, שאפילו בחמר ונעשה גמל אמריין בגמרא¹² דרוצה אשה בקצ ומיפלות מתשעה קצין ופרישות, כל שכן למונעה מתשמיש.

ואם עושה כן, צין בתשמיש צין להשרותה על ידי שליט, שלא ברצונה, דנין לו¹³ דצין מורד על אשתו.

שאלה רם

עוד שאלת אשה שנפלה לפני יבם, אשר צהיות האח קיים היו צו ממניי השחין כגון נתק הראש, אם נתרפא קודם מיתת אחיו אינה יכולה לטעון היה מאוס לה, וחוללת. מה שיש לשאול ולומר, אם אחר מיתת אחיו שנפלה לפניו ולא נתיבמה עדיין נתרפא, תוכל לומר בעת זיקת היבום אם היא רוצה אינה מתיבמת וכופין אותה לחלוץ, והרי היא כנודרת הנאה מיבמה צחיי בעלה ומח בעלה שכופין אותה לחלוץ ואם מתחילה נתכונה לכך מצקשין ממנו. והכא כנודרת הנאה צחיי בעלה היא ולא נתכונה לכך, וצשעת זיקתה אינו ראוי לה כי הוא מהדברים שכופין אותה להוציא אם אינה רוצה, או דילמא לא מגיחין אלא לשעת יבום, והרי הוא ראוי ומנות יבום קודמת.

עוד, במוס משונה הקשה מכל השנויים צמשנתנו, הוא חולי הנופל, יארע ממנו¹ טירוף הדעת וסכנת הנפש, אשר יש מתרפאין ממנו ויש שיעמוד ימים רבים, ונתפרסם הדבר ליבם צעוד אחיו קיים פעם או פעמים, ואחר שנפלה יבמתו לפניו לא נראה לו יומר, היא אומרת אינה רוצה להתיבם מחמת נגע נראה לו וחוללת, והוא אומר לא כי אלא נרפא מקודם שנפלה לפניו והרי הוא ככל אדם. מי אמריין האי דידעינן בחוליו הויא חזקה ולא מפקינן ליה מידי חזקתו, או דילמא צחאי שעתא דחמי ליבומי לא חזינן ליה מידי ועליה להציא ראייה. עד כאן לשונו.

תשובה מה שאמרו צפרק צית שמאי² דנודרת הנאה³ מיבמה כופין ומצקשים, אינו אלא כשהגדר הוא קיים, אבל מצאה פחת לנידורה מתיבמת. ואם תאמר אמאי

דוקא כשאמר לו אני משכיר לך צית זה שנה זו, וכגון שעומד צחשרי, אבל אם עומד צניסן לא אמריין שנמעברה לשוכר, ואפילו אמר לו לשנה אני משכיר לך, משום דסתם שנה אינה אלא שנים עשר חודש. וצצית צחתי ערי חומה⁴ לא נתרצה חודש העיצור אלא מיחורא דקרא⁵ עד מלאת לו שנה תמימה לרצות חודש העיצור. והכי מוכח צפרק קונס יין¹⁰. ובעל הטורים ז"ל¹¹ הוסיף משמו שאפילו עומד בראש השנה לא אמריין נמעברה לשוכר אלא כשאמר לו שנה זו, אבל אם אמר לו לשנה סתם אינה אלא שנים עשר חודשים ונמעברה למשכיר, וכן נראה צפרק ראשון מראש השנה¹². וכן אני עושה מעשה לעצמי צפרק הקהל.

שאלה רנט

עוד שאלת צספר נשים צפרק י"צ מהלכות אישות¹ בעל צרצה לתת לאשמו מזונותיה הראויים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא אוכל ושותה לעצמו הרשות צידו, ובלצד שיאכל עימה מליי שצח לליי שצח. צצכילה² הזאת ראיתי מחלוקת, יש אומרים אכילה ממש, ויש אומרים תשמיש. אם לא ירצה הבעל לתת עונת אשתו רק מליי שצח לליי שצח, אף אם יהיה טייל שעונתו ככל יום, היכריחוהו על זה³ או לא, כי ראיתי מספקים על האכילה ממש שהיא מצורחת, כל שכן על התשמיש שאמר הוא בלשון נקי⁴, לזה אחפון לדעת אף ידונו אם יצוא מעשה לדון על פי פסקי הרמב"ם ז"ל⁵.

תשובה דין המשרה אשתו על ידי שליט השנוי צפרק אף על פי⁶ אינו אלא ברצונה, אבל שלא ברצונה אינו רשאי, כחז זה הרמב"ץ ז"ל צחידושי ריש צפרק המדיר⁷, וכן מפרשים אחרים כחזו כן צחידושיהם צפרק אף על פי⁸.

ומה שנחפף לך בלשון הרמב"ם ז"ל אכילה זו אם היא תשמיש או אכילה ממש, דבר זה מחלוקת הוא בגמרא⁹, ופסקו הרי"ף ז"ל¹⁰ והרמב"ם ז"ל¹¹ כמאן דאמר אכילה ממש, שחייב לאכול עימה ליל שצח מפני כבוד השצח,

המנהג לפסוק לפי הרמב"ם בצפון"א. 6 כתובות סד, ב. 7 כתובות ע, א ד"ה גמרא. 8 ר"ן כתובות כח, א בדפי הרי"ף. 9 כתובות סה, ב. 10 כתובות כח, ב בדפי הרי"ף. 11 הל' אישות פי"ב הי"ב. 12 כתובות סב, ב. 13 כ"ה בכתה"י. ברפוסים: להם.

רס. 1 כ"ה בכתה"י. ברפוסים נוסף: לרואהו. 2 יבמות קיא, ב. 3 התיבה נוספה ע"פ כתה"י.

קונס יין ובחידושי לר"ה ז, ב ד"ה ותנא, ובר"ן נדרים שם, ובשטמ"ק לב"מ קב, א ד"ה כתב, ובסמ"ע חו"מ סי' שייב ס"ק כג, ועיי' תר"ת על ויקרא כה, ל אות קנג. 8 ערכין לא, א. 9 ויקרא כה, ל. 10 נדרים סג, א. 11 חו"מ סי' שייב (יב, ב). 12 ז, ב. ועיי' בחידושי רבינו שם ד"ה תניא.

רנט. 1 הי"ב. 2 כ"ה בכתה"י וברמב"ם שם. ברפוסים: בליי שבתוח שבאכילה. 3 כ"ה בכתה"י. ברפוסים: שיכריחוהו לזה. 4 מישאמרי נוסף ע"פ כתה"י. 5 וראה לעיל סי' רנו הע' 14 על

כיס מעות לעצמה ע"ז אינו מחוייב ליתן לה וזה פשוט :

שם כופין אותו להוציא. ולפי"ז נראה בבורח שאין לו לשלם להבע"ח והאשה תפסה בכדי כתובתה ודמי נדונייתה דא"צ ליתן מהן לבע"ח דאף דלא ניתנה כתובתה לגבות מחיים מ"מ כיון דאין מניחין לו רק סידור וחיוב לישבע שכל מה שירויח שלא יזון מהם אשתו ובניו ממילא הדין להרמב"ם שיוציא ויתן כתובה. ובס"ס קנ"א סעיף כ"א מבואר דכל היכא דאיכא פלוגתא אם כופין או לא אע"ג דאין כופין לגרש מ"מ כופין ליתן כתובה ונדונייתה דהנעלת לי ע"ש ואע"ג דע"כ א"א לימר שם דבמקום דאיכא פליגתא אי כופין דהיינו אף שיש פוסקים דאין כופין כלל מ"מ כופין אותו ליתן הנדוניא. דמה"ת הך דודאי הבעל יכול לומר קים לי דאין כופין אלא ודאי ע"כ הכוונה כך שם במקום דכ"ע ס"ל דכופין רק דאיכא פלוגתא אי כופין במילי או בשיטים וע"ז קאמר דנהי ליתן גט אין כופין בשוטים משום חשש דגט מעושה מ"מ ליתן כתובה ודאי דכופין לכ"ע דנחתנין לנכסי' שיתן כתובה ונדוניא ומ"מ הכא כיון דלהרמב"ם כופין בנחתנין לנכסי' ליתן כתובה ונדוניא א"כ כשתפסה י"ל קים לי כהרמב"ם וא"כ או יגרשנה ויתן כתובה או עכ"פ יתן כתובתה ונדוניא. וכיון דמן הדין חייב ליתן לה כתובתה ונדונייתה תיכף הוי כשאר בע"ח ובמט"לטלין דאין בהן דין קדימה דמהני תפיסה :

שם אלא חד יומא. עיין בס"י ע"ח סעיף ג' מש"ש בזה :

שם להשכיר עצמו בפועל. ונראה דהנה לעשות מלאכה בשדה שלו ושלה כופין אותו לעשות כדמוכח בתוספות כתובות דף ס"ג ד"ה האומר איני זן יעו"ש :

שם הרשות ביד האשה. עיין ח"מ שכתב בס"ק י"ג דאין הלשון מדוקדק ע"ש. ולפעד"נ בכונתו דהנה אם האשה מוכרת קרקעות למוזנות שוב אין יכולה לטרוף מהם לכתובה. וא"כ הברי' בידה אם תרצה תיזון מהפירות והבעל ימכור הקרקע לצורך מוזנות שלו כדי שתוכל אח"כ לטרוף לכתובתה ואף שמפירות אין לה מוזנות רק בצימצים ניהא לה בכך מחמת שאינה רוצה

אוכלת עמו לילי שבת משא"כ במדיר. ולכאורה קשה דהא באומר לה צאי מ"י במוזנותיך פטור מכל המזונות אף מלילי שבת ואפ"ה יכול לומר בדספקה ועכצ"ל שיכולה לאכול עמו משלה משא"כ במשרה אותה ע"י שלישי כשמשרה אותה בבית אחר או בביתו ואינה אוכלת עמו על שולחן אחד. אך קשה דא"כ גם במדיר יכולה לאכול עמו משלה ממה שנתן לה הפרנס ויכולה לאכול עם בעלה על שולחן אחד. ואפשר לומר כיון דבמדיר אסורין לאכול בקערה אחת כמבואר ביה"ד סי' ר"כ וא"כ ליכא קירוב הדעת דהא הטעם הוא דבאכילת לילי שבת משום עונה הוא והיינו משום קירוב הדעת ובקערה אחת יש יותר קירוב הדעת כדתנן לא יאכל הזב עם הזבה כו' מפני הרגל עבירה וכשאין אוכלין בקערה אחת ליכא קירוב הדעת והרגל :

סעיף ג' צימצמה והותירה. יש לתמוה שלא הביא דעת התוספות בנוזר דף כ"ד

ד"ה שקימצה והר"ן בנדירים דף פ"ח שכתבו דהא דאמרין מותר מוזנות לבעל דדוקא בנותן לה מעות על המזונות והזולו מוזנות אבל צימצמה ממוזנותיה הקצובין לה הן שלה ומוכח מדבריהם דהן שלה לגמרי ואפי' לפירות אין משועבדים לבעל דאלת"ה קשה הך דמסכת נוזר דהאיך היתה יכולה לקנות בהמה ולהקדישה הא משועבדין לבעל לפירות. אך י"ל די"ל דמיירי דהקדישה המעות קודם שצימצמה דבפירות לא אלמוהו כמ"ש התוס' כתובות דף נ"ט ד"ה ר' עקיבא אומר. אך מהר"ן בנדירים פ"ח שכתב במשנה דבנותן מוזנות אצ"ל ע"מ שאין לבעלה רשות מוכח שם דאפי' לפירות אין משועבד. ומדברי הרמ"א מוכח דהן שלו לגמרי. אמנם מדברי הב"ש סי' פ' ס"ק יו"ד שפי' בדברי התוספות כתובות דף ס"א בר"ה ואחת שצימצמה מוכח דס"ל דמה שצימצמה היא שלה לגמרי מדיכולה לקנות בעד המעות שפחה בכדי לפטור ממעשה ידיה. ולפי"ז נראה דאם תפסה די"ל קים לי כהתוס' והר"ן והב"ש הנ"ל. אמנם דוחו דוקא דאי צימצמה מוזנות הקצובים במשנה לעניות שבישראל. אבל בעשירות שנותן לה לפ"כ והיא צימצמה הא של בעל שאין מחוייב ליתן לה לפ"כ רק לכבוד עצמה. אבל כשאינה רוצה לכבוד עצמה בזה. ולתלות

דמסברא נראה שאין הבעל נחשב מורד בתשמיש אלא כשהוא מונע ממנה את עיקר מצות העונה, ולא את הדינים והפרטים הנלוים לה].

האם צריך לסעוד עמה ביום השבת

ד. המאירי (שם סד ע"ב) מחדש, שחיוב זה המוטל על הבעל לסעוד עם אשתו אינו נוהג רק בליל שבת אלא גם ביומו, וכדרכב"ג (שם) דאמר "וסועד עמה בליל שבת ובשבת".

אולם בס' דינא דחיי (לאוין פא) כתב, דמדברי הפוסקים שלא הזכירו כן נראה דנקטו דת"ק דרשב"ג פליג עליו בזה, ולדעתו אינו חייב לסעוד עמה אלא בלילה לבד.

והנה, מדברי הראשונים הנ"ל שהשוו הלכה זו לדין עונת תלמידי חכמים שהיא מליל שבת לליל שבת נראה בפשיטות שהלכה זו אמורה רק בלילה ולא ביום. וכנראה המאירי סבר כהתשב"ץ דטעמה של הלכה זו הוא משום כבוד השבת, ולכך פשיטא ליה דכיון שכבוד היום גדול משל לילה חייב הבעל לסעוד עמה אף ביום, ורשב"ג להוסיף על דברי ת"ק בא ולא לחלוק ונה"ה נמי דלטעם ד"זילא בה מלתא" נראה שחייב לסעוד עמה ביום כמו בלילה].

היתה אשתו נדה

ה. יש אחרונים שכתבו, שלדעת הרשב"א ודעימיה שחיובו של הבעל לסעוד עם אשתו בליל שבת הוא פרט בקיום מצות עונה, כל שאינו בתורת קיום מצוה זו וכגון שהיתה אשתו נדה, א"צ לאכול עמה.

אולם בשו"ת התשב"ץ (ח"ג סי' רנה) נקט דאפי' היתה אשתו נדה צריך לאכול עמה, וזאת לשיטתו לעיל שטעם הלכה זו אינו משום מצות עונה אלא משום כבוד השבת.

כמו כן יעויין שם שדן, בבעל שטען שאינו יכול לסבול את ריחה הרע ואינה בתורת תשמיש, האם הוא מחוייב לסעוד עמה בליל שבת על שולחן אחד. וכתב, שאין לפוטרו מחובה זו, דשעה אחת ודאי

יום יוציא ויתן כתובה", אינו אמור אלא באופן שהיא ניוזנת מנכסי השליש, ומזולזלת בעיני הבריות על שהורחקה משולחן בעלה ונצרכת לשולחן אחרים. אולם, כאשר השליש זן אותה מנכסי הבעל, אין בכך איסור אף שאינו סועד עמה יחד על שולחן אחד. ועיי"ש שפי' עפ"ז את שיטת הרא"ש (פ"ז סי' ד) בהאי סוגיא, דמחד גיסא כתב כדברי הרמב"ם דהבעל רשאי להשהות את אשתו ביד שלישי ובלבד שיאכל עמה בליל שבת, ומאידך הביא את דברי הירושלמי. ופי' דדברי הרא"ש אמורים באופן שהשליש זן אותה מנכסי הבעל ולא זילא בה מלתא.

ולכאורה סברא זו אינה אלא לשיטת הרמב"ם דס"ל דטעם החיוב הוא משום זילותא דאשה, אולם לדעת הסוברים שטעם החיוב בזה הוא משום קיום מצות עונה, אף בכהאי גוונא חייב הבעל לסעוד עמה יחד, כדי שמתוך כך יתפייסו ויבואו לקיום המצוה, וכל שכן שכך הוא לדעת התשב"ץ שהטעם הוא משום כבוד שבת. וכבר עמד בזה בנתיבות משפט שם.

הטעם שצריך להוציאה בגט

ג. הריטב"א (שם סד ע"ב) כתב, שכאשר הבעל מסרב לאכול עם אשתו מחייבין אותו להוציאה בגט וכתובה, וכ"כ בנימוקי"י שם. ובטעם הדבר כתב התשב"ץ (ח"ב סי' רנט), דמחמת שנמנע מלאכול עמה נחשב הוא כמורד באשתו [על דיני "מורד" ראה כתובות סג ע"א, ולהלן סי' לח].

ובס' ערך השלחן (ס"ק א) תמה על דבריו, שהרי הלכה פסוקה היא דהמורד במזונות [כלומר שאינו טורח בפרנסתה] אינו נחשב כמורד באשתו, ואם כן היאך ניתן לכופו לגרשה מחמת שאינו סועד עמה יחד, ולפיכך נקט, דכופין אותו לסעוד עמה ואין כופין אותו להוציאה.

מיהו, לפי מה שנתבאר לעיל בדעת הרשב"א והראב"ד אתי שפיר דברי הריטב"א, דכיון שהאכילה יחד היא פרט בדיני מצוה העונה, במניעתו מכך נחשב הבעל כמורד בתשמיש, דכו"ע מודו דכופין אותו להוציאה [אלא שאכתי חידוש רב יש בדבריו,

יוכל לסבול את ריחה. ואף זה אינו אלא לשיטתו שחובה זו אינה מכלל מצות העונה המוטלת עליו, דהא להדיא נתבאר מדבריו דמיירי שבלאו הכי אינה בתורת מצוה זו, אלא דמשום כבוד השבת יש לו לסעוד עמה יחד. ולפי"ז נראה, דלדעת הרשב"א והראב"ד דלעיל אינו מחוייב בכך.

הן אמת, דאף להצד שחיובו של הבעל לסעוד עם אשתו הוא פרט בקיום מצות עונה יש ליתן טעם לחייבו בכך גם בימי נדחה. וזאת ע"פ מה ששינוי בעירובין (סג ע"ב): "אמר רב ברונא אמר רב, כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה עליו הכתוב אומר (מיכה ב, ט) נשי עמי תגרשון מבית תענוגיה. ואמר רב יוסף, אפילו באשתו נדה". וראה ס' הישר לרבינו תם (סי' מה) שלמד מכאן, שמצות עונה מתקיימת באשה אף בזמן נדחה, על ידי דברי פיוס וריצוי, ונפק"מ ביצא לדרך בזמן נדחה, דחייב לפוקדה בדברי ריצוי, וכ"כ האור זרוע (הל' נדה סי' שנה), ועי' ח"י חתם סופר (כתובות ע"ב), שו"ת דברי יציב (או"ח סי' רנט), ושו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' עב). ונמצא מעתה, דאף להצד שהחיוב לאכול יחד הוא חלק מקיום מצות עונה, אפשר שחייב הוא בכך גם בימי נדחה.

לאכול עמה בליל ר"ה או יו"ט דשבועות

ו. נפק"מ נוספת יש בדבר, אם הבעל חייב לסעוד יחד עם אשתו בליל חג השבועות ובליל ראש השנה, שאין נוהגים לשמש בהם. דלהצד שטעם החיוב הוא משום שמתפייסים למצות עונה - אינו חייב בכך, אולם לשיטת התשב"ץ דהוא משום כבוד יו"ט, אף לילות אלו בכלל.

סעד לבדו - אם לסעוד עמה בשנית

ז. נפק"מ נוספת י"ל בזה, במקרה שכבר סעד את סעודת השבת בלא אשתו, ועתה רצונה שיסעד עמה, האם חייב הוא בכך או לא. דלהטעם דכבוד שבת, זוהי הלכה בקיום מצות הסעודה, וכיון שכבר יצא ידי חובתו באכילתו הראשונה תו אין לחייבו בכך. אולם להצד שחייב זה הוא חלק מקיום מצות העונה

או כדי שלא לזלזה בעיני הבריות, אפשר שחייב הוא לסעוד עמה בשנית.

גדר החיוב לסעוד יחד

אמנם, כד נדקדק בסוגיא זו נמצא, שחיובו של הבעל לסעוד עם אשתו על שולחן אחד אינו חלק מקיום מצות העונה, אלא הוא דין בקיום מצות המזונות, ושתי ראיות לדבר.

א. בסוגיית הגמ' ריש פ' המדיר (ע ע"ב) הקשו, היאך יש כח ביד הבעל להדיר את אשתו הנאה מנכסיו, הרי הוא משועבד לה למזונותיה. ותיצו, דמיירי באופן שאמר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך" דאינו חייב במזונותיה.

ולכאורה, להצד שחיובו לאכול עמה בליל שבת אינו פרט בהל' המזונות, אלא חלק מקיום מצות העונה, אם כן גם כשאמר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך" יהיה מחוייב לאכול עמה לכל הפחות בלילי שבתות והיאך יוכל להדירה ל' יום. קושיא זו מכרחת לכאורה שחיוב זה הוא חלק מחיוב מזונות, וכשאומר לה צאי מעשה ידיך למזונותיך פטור מכך, וכבר עמד בזה ההפלאה (סי' ע קו"א ס"ק ב).

ובדוחק י"ל, דמשום קיום מצות עונה אינו חייב לאכול עמה ממאכל אחד, ומיירי שאמר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך" דאינו חייב במזונותיה, ואת דין העונה יקיימו בכך שיאכלו יחד על שולחן אחד - היא משלה והוא משלו. וכנראה דסבר ההפלאה, דבאופן זה שאינם אוכלים ממאכל אחד אין אכילתם יחד גורמת לקירוב הדעת, ועל כרחך דבכלל החיוב לאכול עמה בליל שבת שאף יאכלו ממאכל אחד דרך אישות וקירבה, וכ"כ בבית יעקב שם.

ב. הב"ח (ריש סי' ע) כתב, שכשם שאמר בירושלמי שאדם המדיר את אשתו מנכסיו רשאי לגלגל עמה כך עד ל' יום, כך אם לא הדיר אותה מנכסיו רשאי הוא להשרותה לכתחילה ביד שלישי שיעור זמן זה, וכדבריו משמע להדיא מלשונו של הריטב"א בסוגיא עיי"ש ודו"ק.

שאינסה אבל במתנה עמה בעודה ארוסה מהני (ועיין לקמן סימן כ"ג אמרו רז"ל אין לך כשרה נגשים אלא אשה שעושה רצון בעלה) (הגהות מיימוני פט"ו גסס חנא דני אליהו) :

ע דיין חיוב מזונות אשתו ואם חייב להשכיר עצמו וכו' י"ב סעיפים:

א כיצד חייב במזונותיה אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות צריך להנהיגה כן ואם אין כולם רגילים בגדולות אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו (א) (אצל כשאני אוכלת עמו צריך להנהיגה כדרך שהייתה נוהגת צניח אניה) (טור): ב בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויים לה ותהיה אוכלת ושותה לעצמה הרשות בידו (ב) ובלבד שיאכל עמה בליל שבת (ג) (ויש חולקין וסניח להו דלא יוכל לומר שהיא מאכל לנדה אלא אם כן (ד) קבלה עליה מלזונה) (טור גסס הירושלמי וזסס הר"ש וצניח יוסף וזסס רוב הפוסקים) (וכן נראה לי):

אחרון קונטרס

אלא דלא משמע כן בר"פ המדיר דמוקי באומר צאי וכו' דא"כ איך יחול הנדר על ליל שבת ודוח' לומר דבאמ' אין הנדר חל על זה דל' משמע כן מכל הפוסקי' ותו דלפמ"ש הה"מ דהא דיכול להשרות אות' בע"כ אע"ג דאמרינן גבי המדיר דיותר משלשי יום זילא בה מלתא. היינו משום דהכא אוכלת עמו ליל שבת משמע להדיא דהתם אינה אוכלת עמו. ואפשר לחלק דהתם מיירי מרצוני ועיין בסמוך ויותר נרא' מסתימת הפוסקים דדוקא הכא שחי' במזונותי אלי' שהו' משר' אות' צריכ' לאכול עמו אבל כשאומ' לה צאי הכל בכלל. וצ"ע:

(ג) ויש חולקין וכו'. כתב הב"ש דלפי דע' החולקין צ"ל דמאי דפסק בסעיף א' דכשאינ' אוכל' עמו צריך להנהיג' כדרך שהיית' נוהגת היינו דיכול' לומר' לא נתרצתי אלי' כמנהג אבי לכאורה צ"ל כן לדעת רש"י שהבאנו לעיל דס"ל דאין הבעל יכול לומר לה צאי מעשה ידך אפי' במספקת אלא מרצונה א"כ צ"ל דהא דמוקי הש"ס בר"פ המדיר באומר לה צאי היינו מרצונה ואפ"ה צריך ליתן לה דברי' קטני' כמו שהיתה רגילה בבית אבי' אלא על כרחך מוכרח סברא זו משום שיכולה לומר לא נתרצתי אלא כמנהג אבי. אלא דלפ"ז קשה דאם אמר לה צאי בתחלה הרי כבר נתחייב בדברי' קטנים ולא חל הנדר ואם בשעה שנדר אמר לה צאי הרי נתרצית לנדרו ואיך תוכל לומר לא נתרצתי וצ"ל כגון שנתרצית על מה שאמר צאי ולא על הנדר. ועיין בחידושים מיהו יש לפרש בדוחק דהא דיכולה לומר לא נתרצתי היינו דכיון דהיא טענת ודאי ה"ל כאיני יודע אם מחלת לי דחייב. אבל בהדירה דכתב הרמב"ם דאם מהנהו המדיר עובר א"כ אינו יכול מספק להנהותה א"כ אפי' באמר לה צאי קודם ואח"כ נדר א"א אלא ע"י פרנס וצ"ע בזה. ויותר נראה כמ"ש:

(ד) צריך להנהיג' וכו'. כתב הב"ש לתירוץ הראשון שכתבו התוס' אפי' בדברי' שכל בני משפחתה רגילין והיא גלגלה עמו לא הו' מחילה וכשתאכ' לבדה צריך ליתן לה. ולפ"ז אפי' בעיקר המזונות שגלגלה עמו כשתאכל לבדה צריך ליתן לה וצ"ל הא דלא מוקי הש"ס ר"פ המדיר בהכי ולמה נדחק לאוקמי דוקא בדברי' קטנים וצ"ל משום דסתם מתני' ר' מאיר הוא דס"ל דבשאר וכסות לא מהני מחילה א"כ פשיטא דמשועבד לה ואין הנדר חל וצריך לאוקמי בדברי' קטני' ולפ"ז לדעת הרמב"ם דמזונות

מטעמי'. וקש' דא"כ אפי' בכותב לה ועודה ארוסה נמי תנאו בטל דהא מתני' דר"פ הכותב מוקמינן לה בכותב לה ועודה ארוסה ועלה פליג רשב"ג. ונראה דפסק כר' יוסי דס"ל גבי כתובה בדרך נ"ו ע"כ דרשאי למחול אפי' בע"פ וס"ל כהך לישנא דלא פליגי רק בתחלת חופה אבל בסוף חופה ר' יוסי מודה. ומה דפסק דבכתובה לא מהני תנאי ולא חילק הוא כמ"ש הה"מ דהוא בכלל מה שאמרו הלכה כר' מאיר בגזירותיו ור' מאיר ס"ל דתנאו בטל אפי' בתחלת חופה וכמו שנתבאר לעיל סי' ס"ו. מיהו לכאורה קשיא דהא אמרינן בב"מ פ' הוזהב דף נ"א בע"מ שאין לך עלי אונא' דס"ל לרב דתנאו בטל משום דלא ידע דמחיל והכי קי"ל ובירושה נמי לא ידע שתמות קודם כמ"ש התוס' בפ' הכותב דף פ"ד ונראה דלק"מ דהך סברא דלא ידע דמחיל לחודא אינו מועיל אלא במקום דשייך חיזוק דאף לר' יהודה דס"ל בדאורייתא בדבר שבממון תנאו קי"י. מ"מ היכא דלא ידע דמחיל עשו חיזוק. אבל קוד' חופה דקי"ל כר' יוסי דלא עשו בו חיזוק מהני אע"ג דלא ידע דמחיל ובהו נכונים דברי' הע"ש שהביאו הסמ"ע בסי' רכ"ז סכ"א שכתב גבי תנאי אונאה הטעם משום דהו' כמתנה על מ"ש בתורה. והשיג עליו הסמ"ע דהא בגמרא אמר הטעם משום דלא ידע דמחיל. ולפמ"ש א"ש דהא טעמא דלא ידע דמחיל לחודא לא מהני. אלא דמשו' זה עשו חיזוק בדאורי'.

סימן ע

(א) אב"ל כשאינ' אוכל' עמו וכו'. כן כתב התוס' והרא"ש ר"פ המדיר מיהו מלשון הש"ס שם דקאמר השתא דאדרתן וכו' משמע דבנדר הדבר תלוי ולא משו' שאוכל' בפני עצמו וצ"ל דמשמע להו דעיקר הטע' הוא מפני שאוכל' בפ"ע דאל"ה לא הו' צריך לשנויי באומ' לה צאי. אלא שהיית' רגיל' בדברים קטנים בבית אבי' וגלגל' עמו ובאמת אין הנדר' חל על עיק' מזונות רק על הדברי' קטני' וכיון שהדיר' נתחייב בדברי' קטנים אלא על כרחך דהכל תלוי באכילה לבדו דאין סברא לומר דתלוי בשניהם דלא מתחייב אא"כ כשאוכלת בפ"ע והדירה ג"כ. ועמ"ש בחידושי בשיטת רמב"ם:

(ב) וב"בד שיאכ"ל עמה וכו'. הטעם פירש"י משום שהוא ליל עונה. ולכאורה ה"י נראה דלטעם זה גם באומר לה צאי מעשה ידך למזונותיך אוכלת עמו בליל שב'